

بررسی نقش واسطه‌ای صبر در ارتباط بین سرسختی روان‌شناختی و امید به تحصیل در دانش‌آموزان دبیرستان

چکیده

صبر به‌عنوان یک فضیلت اخلاقی دارای پیامدهای مختلفی در حوزه‌هایی از قبیل مقابله با فشار روانی، موفقیت در تحصیل، شغل و روابط اجتماعی، مهار هیجان خشم و ... است؛ بنابراین هدف اصلی از پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای صبر در ارتباط بین سرسختی روان‌شناختی با امید به تحصیل در دانش‌آموزان بود. روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع تحقیقات همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد ۲۴۱ دانش‌آموز پسر و دختر دبیرستانی از دو ناحیه از نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز انتخاب شدند. در این پژوهش از سه ابزار: ۱- پرسشنامه سرسختی روان‌شناختی، ۲- مقیاس صبر ۳- پرسشنامه محقق ساخته امید به تحصیل استفاده شد. داده‌های پژوهش با استفاده از روش‌های ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر تحلیل شدند. نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای حاکی از آن است که بین سرسختی روان‌شناختی با تمام خرده مقیاس‌های صبر و امید به تحصیل همبستگی مثبت معنادار در سطح $(p < 0/01)$ و $(p < 0/01)$ وجود داشت. همچنین نتایج تحلیل مسیر نشان داد که مدل پژوهش برازش قابل قبولی با داده‌ها داشت و نقش متغیر واسطه‌ای صبر در ارتباط بین سرسختی روان‌شناختی با امید به تحصیل را تأیید کردند. به‌طور کلی صبر به‌عنوان یک مؤلفه و فضیلت اخلاقی می‌تواند پیامدهای مثبتی در مسائل روانی و تحصیلی داشته باشد، بنابراین نتایج این پژوهش لزوم توجه به این مؤلفه و مداخلات مبتنی بر آن را ضروری می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: امید به تحصیل، صبر، سرسختی روان‌شناختی.

سامان کماری*
دانشجوی دکتری رشته روان‌شناسی
تربیتی، دانشگاه شیراز (نویسنده مسئول)
فرهاد خرمایی
دانشیار بخش روان‌شناسی تربیتی،
دانشگاه شیراز.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۵/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۸/۱۵

*نشانی: شیراز، میدان ارم، مجتمع
ارم، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی
دانشگاه شیراز.

رایانامه:

Kamari.saman@yahoo.com

The Mediating Role of Patience in Relationship Between Psychological Hardiness and Hope to Education in High School Students

Abstract

Patience as a moral virtue has several outcomes in areas such as coping with stress, success in education, work and social relations, control of anger emotion and so on. The main objective of this research was to investigate the mediating role of patience in relationship between psychological hardiness and hope of education in students. The method of present research was a descriptive and correlational research. The statistical population of this research included all high school students in Shiraz city that 241 of them were selected by cluster sampling of male and female students in two areas of the Shiraz city Schools. In this research, three tools were used: 1-Inventory psychological hardiness, 2- patience scale and 3- Researcher made questionnaire "hope to education". Data were analyzed by Pearson correlation and path analysis. The results of the Pearson correlation coefficient between variables showed that the between psychological hardiness and all subscales of patience and hope to education was a significant positive correlation ($p < 0.01$) and ($p < 0.05$). The results of path analysis showed that this model had an acceptable fit to the data and the mediating role of patience in relationship between psychological hardiness with hope to education was confirmed. Generally, patience as a virtue and moral component can have positive effects in mental health and education, so the results of this research indicate the importance of this essential component and the interventions based on.

Keywords: Hope to Education, Patience, Psychological Hardiness.

Saman Kamari *

PhD student, field of educational psychology, shiraz university

Farhad Khormae

Assistant professor educational psychology, shiraz university

*Corresponding Author:

Kamari.saman@yahoo.com

مقدمه

مهارگری^۳، کنترل تکانه^۴ و تاب آوری^۵ از جمله مفاهیمی هستند که به صبر شباهت دارند؛ اما به‌طور کلی صبر در منابع اسلامی معنایی وسیع‌تر از موارد مزبور دارد، بنابراین بهترین واژه برای بررسی آثار روان‌شناختی آن، برابر خود واژه صبر است (نوری، ۱۳۸۷). این سازه دینی- روان‌شناختی پیامدهای مختلفی در زندگی به همراه دارد که از میان این پیامدها می‌توان به مقابله با فشار روانی از طریق ایجاد توازن بین منابع درونی و بیرونی، موفقیت در تحصیل، شغل و روابط اجتماعی، مهار هیجان خشم و غریزه جنسی، دینداری (نوری، ۱۳۸۷، خرمایی، زترعی و همکاران، ۱۳۹۳ ب)، ایجاد تعادل روانی در افراد و ممانعت از افراط و تفریط در کارها، تربیت نفس، افزایش تحمل در مقابل سختی‌ها، پیدا کردن معنی در سختی‌ها و گرفتاری‌ها، پرورش روحانی، ایجاد توانایی در کنترل و مدیریت هیجانات و احساسات فرد و ممانعت از ایجاد تأثیرات روان- تنی اضطراب اشاره کرد (ایزدی طامه، برجعلی، دلاور و اسکندری، ۱۳۸۷). تاکنون پژوهش‌های مختلفی بر روی مفهوم صبر انجام گرفته است و اهمیت و کارآمدی صبر را در کاهش اضطراب و افسردگی (حسین ثابت، ۱۳۸۷)، کاهش پرخاشگری و انتخاب راهبردهای مقابله‌ای (ایزدی طامه و همکاران، ۱۳۸۷) مورد بررسی قرار داده‌اند. همچنین پژوهش‌های دیگری از قبیل ربانی (۱۳۹۱)؛ رزم زن (۱۳۹۰) و شریفی، مهربابی‌زاده هنرمند و شکرکن (۱۳۸۲) به بررسی ارتباط صبر با دیگر متغیرهای روان‌شناختی پرداخته‌اند. حق جو (۱۳۹۱) در پژوهش خود نشان داد که مؤلفه‌های صبر

صبر^۱ یکی از مؤلفه‌ها و موضوعات بسیار کلیدی در علم اخلاق به شمار می‌رود. صبر از جمله مفاهیم اخلاقی است که در اخلاق اسلامی بسیار مورد تأکید قرار گرفته است (خرمایی، فرمانی و سلطانی، ۱۳۹۳ الف). معنای لغوی صبر «حبس و نگهداری» است. صبر در واقع به معنای نگهداری و کنترل نفس در حالت خاصی است که سبب پایداری در انجام کارهای سخت، تحمل سختی‌ها و مشکلات و کنترل تکانه‌های شهوانی و پرخاشگری می‌شود (نوری، ۱۳۸۷). صبر فضیلتی اخلاقی است و به استقامت، شکیبایی، خویش‌داری، رضایت و متعالی شدن فرد در موقعیت‌هایی اشاره دارد که برای او دشوار و ناخوشایند است. در این تعریف، صبر فرآیند فعالانه‌ای است که موجب می‌شود فرد در مواجهه با موقعیت‌های دشوار و گاه غیرقابل تغییر ناله و شکایت نکرده و بردباری ورزد، همچنین در انجام امور و فعالیت‌ها پایداری و ثبات داشته و در مقابل خواسته‌ها و امیال درونی خویش‌داری نماید و سختی‌ها و ناملایمات را وسیله‌ای برای رسیدن به تعالی قرار دهد (نوری، ۱۳۸۷؛ خرمائی، فرمانی و سلطانی، ۱۳۹۳ ب). صبر پدیده‌ای است که ضرورت وجود آن در تکامل فردی و اجتماعی بشر تأیید شده است چنانچه از روزگاران نخست زیست بشر، دارای نمود و بروز بوده است (یوسفی آملی و اکبری، ۱۳۹۱). در زبان انگلیسی و حتی در زبان فارسی واژه‌ای که بتواند معادل دقیق صبر باشد وجود ندارد. در روان‌شناسی نیز اصطلاحاتی مانند خود گردانی یا خود تنظیمی^۲، خود

3. self- control
4. Impulse control
5. Resilience

1. Patience
2. self- regulation

توانایی پیش‌بینی افکار خودکشی را دارد. کلاتری (۱۳۹۰) نشان داد که میان افراد افسرده، مضطرب و بهنجار از نظر مؤلفه‌های صبر تفاوت معناداری وجود دارد. شکوفه فرد و خرمایی (۱۳۹۱) نیز در پژوهشی به بررسی ارتباط بین مؤلفه‌های صبر و پرخاشگری پرداختند و به این نتیجه دست یافتند که بین مؤلفه‌های صبر و پرخاشگری همبستگی منفی و معناداری وجود دارد و افزایش صبر با کاهش سطوح پرخاشگری همراه است.

علاوه بر آنچه که در مورد فواید و آثار صبر ذکر شد، می‌توان یکی دیگر از مهم‌ترین پیامدهای صبر را تقویت امید^۱ در فرد دانست. همان‌گونه که فضایل اخلاقی پیامدهای مثبتی را در زندگی فرد به ارمغان می‌آورند، صبر نیز به‌عنوان یک فضیلت ارزشمند اخلاقی با افزایش امید در فرد همراه است. درواقع صبر از جمله مفاهیم اخلاقی است که موجب تقویت امید در فرد می‌شود (پورغزین و غفاری، ۱۳۸۴). امید، توانایی شخص برای هدف‌گذاری، تجسم مسیرهای لازم برای رسیدن به هدف‌ها و داشتن انگیزه لازم در جهت رسیدن به آن هدف‌ها است (وانگ^۲ و لیم^۳، ۲۰۰۹). طبق مفهوم سازی اسنایدر^۴ (۲۰۰۰، ۱۹۹۵) امید یک ساختار شناختی-انگیزشی است که از تعامل دو مؤلفه کارگزار و گذرگاه‌ها حاصل می‌شود. درواقع اسنایدر بنیان‌گذار نظریه امید و درمان مبتنی بر آن، عقیده دارد که برای ایجاد امید وجود دو نوع تفکر الزامی است: تفکر راهبردی (مسیر)^۵ و تفکر عامل^۶ (گروال^۷ و پورتر^۸، ۲۰۰۷). تفکر راهبردی یا

مسیر جزء شناختی امید و نشان‌دهنده ظرفیت و توان فرد برای خلق مسیر و تفکر عامل جزء انگیزشی امید است که فرد خود را برای استفاده از این مسیرها برمی‌انگیزاند (الکساندر^۹ و آنویویزی^{۱۰}، ۲۰۰۷؛ سیاروچی^{۱۱}، هون^{۱۲} و دیویس^{۱۳}، ۲۰۰۷). به عبارت دیگر از نظر اسنایدر موفقیت در کارهای چالش‌انگیز، مخصوصاً در حیطه تحصیلی اغلب نیازمند توانا بودن برای ایجاد چندین گذرگاه (مسیر) برای رسیدن به اهداف است (اسنایدر و همکاران ۲۰۰۲). موفقیت در دستیابی به اهداف، هیجان‌های مثبت و شکست در آن هیجان‌های منفی ایجاد می‌کند. افراد امیدوار در زندگی، عامل و گذرگاه‌های بیشتری برای دنبال کردن اهداف خود دارند و وقتی با مانع برخورد می‌کنند می‌توانند انگیزه خود را حفظ کرده و از گذرگاه‌های جانسپین استفاده کنند؛ اما افراد ناامید به دلیل اینکه، عامل و گذرگاه‌های کمی دارند در برخورد با موانع به‌راحتی انگیزه خود را از دست داده و دچار هیجان‌های منفی می‌شوند که این امر و به‌طور کلی ناامیدی به‌نوبه خود منجر به افسردگی می‌شود (اسنایدر و لوپز^{۱۴}، ۲۰۰۷).

یکی از مهم‌ترین شکاف‌های بین کشورهای غنی و فقیر مربوط به میزان سال‌های آموزشی است که انتظار می‌رود یک کودک در طول عمر خود به آن دست یابد و قسمت مهمی از این اختلاف به میزان سال‌هایی مربوط می‌شود که یک کودک امید دارد در مقطع آموزش عالی تحصیل کند. شایان ذکر است که در پژوهش حاضر هدف بررسی نقش امید به تحصیل به‌صورت خاص و نه امید کلی می‌باشد.

1. Hope
2. Wong
3. Lim
4. Snyder
5. pathway
6. Agency
7. Grewal
8. Porter

9. Alexander
10. Onwuegbuzie
11. Ciarrochi
12. Heaven
13. Davies
14. Lopez

خدا و صبر با اضطراب در دانشجویان، رابطه معنادار مثبتی بین صبر و امیدواری در شرایط ناگوار گزارش نموده‌اند. همچنین رابطه منفی و معناداری بین توکل به خدا، امیدواری و صبر با میزان اضطراب مشاهده شد. از طرفی دیگر خرمایی و زارعی و همکاران (۱۳۹۳ ب) نیز در پژوهش خود نشان دادند که صبر می‌تواند ناامیدی را پیش‌بینی کند. در واقع نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که مؤلفه‌های صبر (متعالی شدن و رضایت) توانایی پیش‌بینی نمره کل ناامیدی به صورت منفی و خرده مقیاس‌های آن را دارند. همچنین خرمایی، زارعی، مهدی یار و فرمانی (۱۳۹۳) در پژوهشی دیگر نشان دادند که صبر و مؤلفه‌های آن با نمره کل امید به زندگی و هر دو مؤلفه آن (تفکر عاملی و تفکر راهبردی) همبستگی مثبت معناداری دارد. حسین ثابت (۱۳۸۷) در تأکید بر قابلیت آموزش مؤلفه‌های دینی، آموزش صبر را در کاهش اضطراب و افسردگی در افراد مضطرب و مضطرب - افسرده مؤثر می‌داند. سازوکار تأثیر این‌گونه است که با آموزش صبر افراد می‌آموزند آنچه مهم است سعی و تلاش است و رسیدن به نتیجه در درجه دوم اهمیت قرار دارد. از آنجاکه کلانتری (۱۳۹۰) نشان داده است که میان افراد افسرده، مضطرب و بهنجار از نظر مؤلفه‌های صبر تفاوت معناداری وجود دارد، ارتقاء توانمندی صبر به‌منظور کاهش اختلالات روانی اهمیتی دوچندان می‌یابد.

از طرفی دیگر تحقیقات نشان داده است که دانش‌آموزان و دانشجویانی که از جدیت و وجدان بالایی برخوردارند در فعالیت‌های تحصیلی خود، کنجکاو، طالب پیشرفت، سخت‌کوش و واجد پشتکار هستند. چنین ویژگی‌هایی با مفهوم ویژگی

شاخص امید به تحصیل^۱ (SLE) نشان‌دهنده متوسط سال‌هایی است که یک کودک می‌تواند انتظار داشته یا امیدوار باشد که در مقاطع مختلف تحصیلات رسمی (ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و عالی) ثبت‌نام کرده و آموزش ببیند؛ بنابراین در پژوهش حاضر به بررسی ارتباط بین صبر و سرسختی روان‌شناختی با مفهوم امید به تحصیل پرداخته خواهد شد.

تحقیقات نشان داده‌اند که امید با عملکرد تحصیلی بالا و پیشرفت در مدرسه رابطه مثبت دارد (رند^۲، ۲۰۰۹، بلدریج^۳، ۲۰۰۲). در یک مطالعه طولی ۶ ساله به بررسی رابطه بین امید و موفقیت تحصیلی دانشجویان سال اول پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که سطوح بالای امید، پیش‌بینی کننده معتبر عملکرد تحصیلی بالا در طول دوران دانشگاه و میانگین کلی نمره‌ها، فارغ‌التحصیلی سریع‌تر از دانشگاه و ترک تحصیل پایین به دلیل نمره‌های پایین است. بر اساس نتایج این تحقیق، آن‌ها گزارش کردند که دانشجویانی که دارای سطوح بالاتر امیدواری هستند، بیشتر بر هدف‌های خود متمرکز می‌شوند و از انگیزه بیشتری، نسبت به هم‌تایان خود برخوردارند. همچنین، این افراد دارای پشتکار و عزم جدی در انجام فعالیت‌ها هستند (اسنایدر و همکاران، ۲۰۰۲)؛ اما تحقیقات اندکی به بررسی ارتباط بین صبر و امیدواری پرداخته‌اند، از جمله غباری بناب و خدایاری فرد (۱۳۷۹) در پژوهش خود رابطه معناداری را بین صبر و امیدواری در شرایط ناگوار گزارش کرده‌اند.

همچنین غباری بناب، خدایاری فرد و شکوهی یکتا (۱۳۸۳) در مطالعه‌ای دیگر بر روی رابطه توکل به

1. School Life Expectancy
2. Rand
3. Boldridge

فراهم می‌سازد. وی همچنین معتقد است که ویژگی سرسختی بالا در دانشجویان باعث می‌شود که آنان با مشکلات مربوط به دوره تحصیلی خود به خوبی مقابله نموده و در نتیجه یادگیری به فرایند مثبتی از رشد و موفقیت دسترسی یابند که باعث افزایش عملکرد تحصیلی و متغیرهایی مانند خلاقیت، خردورزی، اتمام موفقیت‌آمیز تحصیلات و بهزیستی روانی و جسمانی آن‌ها خواهد شد. سرسختی روان شناختی یکی از مؤلفه‌های روان شناختی است که با سازه امید مرتبط است. سرسختی با سلامت جسمی و روانی رابطه مثبت دارد و به‌عنوان یک منبع مقاومت درونی، تأثیرات منفی استرس را کاهش می‌دهد و از بروز اختلال‌های جسمی و روانی پیشگیری می‌کند (زاهد بابلان، قاسم پور و حسن‌زاده، ۱۳۹۰ الف). در پژوهشی‌های مختلفی نشان داده شده است که بین سرسختی روان شناختی با امید به زندگی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (واگرن^۹ و فوندر^{۱۰}، ۲۰۰۷؛ کوماراجیو^{۱۱} و کارایو^{۱۲}، ۲۰۰۵). نتایج پژوهش‌های کوپر^{۱۳}، لیندزی^{۱۴}، نیه^{۱۵} و گریت هوس^{۱۶} (۱۹۹۹)، تراتوین^{۱۷}، کولر^{۱۸}، اسپچمیتز^{۱۹} و بامتر^{۲۰} (۲۰۰۲) نشان دادند که امید تحصیلی با سختکوشی و فعالیت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط دارد. همچنین نتایج پژوهش‌های گولایتلی^{۲۱} (۲۰۰۷) و شیرد^{۲۲} و گولبی^{۲۳} (۲۰۰۷) رابطه مثبت معناداری را

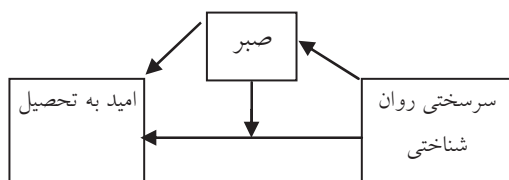
شخصیتی سرسختی^۱ که کوباسا^۲ (۱۹۷۹) تعریف نموده است همخوان است. سرسختی از جمله ویژگی‌های شخصیتی است که ابتدا مورد توجه کوباسا قرار گرفت. کوباسا سرسختی را مجموعه‌ای متشکل از ویژگی شخصیتی می‌داند که در مواجهه با حوادث فشارزای زندگی، به‌عنوان منبعی از مقاومت به‌عنوان سپری محافظ عمل می‌کند (کوباسا، ۱۹۸۸ و ۱۹۷۹). مفهوم سرسختی، مفهومی بسیار مفید است که می‌تواند نشان دهد که فرد، حتی با داشتن یک زندگی دردناک مثل ابتلا به ایدز، می‌تواند سلامت روان خود را حفظ کند (وانس^۳، استراتزیک^۴ و ماستن^۵، ۲۰۰۸). در واقع با رشد فزاینده آگاهی در حوزه روان‌شناسی و پیدایش گستره‌های نو، مفهوم سرسختی نیز به‌عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیتی مورد توجه نظریه پردازان روان‌شناسی مثبت قرار گرفته است (هاماما^۶ و سولومون^۷، ۲۰۰۹). در این چهارچوب سرسختی به‌عنوان ترکیبی از نگرش‌ها و باورها تعریف می‌شود که به فرد انگیزه و جرأت می‌دهد تا در مواجهه با موقعیت‌های فشارزا و دشوار کارهای سخت و راهبردی انجام دهد و برای سازگاری با آن شرایط سرسختانه فعالیت کند تا از میان رویدادهایی که می‌تواند به‌صورت بالقوه واجد پیامدهای فاجعه‌آمیز و ناخوشایند باشند راهی به‌سوی رشد و تعالی باز کند و فرصت‌هایی برای رشد فراهم آورد (مدی^۸، ۲۰۰۲).

مدی (۲۰۰۶، ۱۹۹۴) معتقد است که ویژگی شخصیتی سرسختی به‌عنوان آمیزه‌ای شناختی/هیجانی عمل می‌کند که رشد و یادگیری هدفمند را برای سبک شخصیتی

9. Wagerman
10. Funder
11. Komarraju
12. Karau
13. Cooper
14. Lindsay
15. Nye
16. Great house
17. Trautwein
18. Koller
19. Schmitz
20. Baumert
21. Golightly
22. Sheard
23. Golby

1. hardiness
2. Kobasa
3. Vance
4. Struzick
5. Mastan
6. Hamama
7. Solomon
8. Maddi

روان‌شناختی بیشتر یک صفت شخصیتی است که قبل از صبر قرار می‌گیرد و توانایی تأثیرگذاری بر روی صبر به‌عنوان یک متغیر فرایندی را دارد بنابراین با توجه به نقش باورهای امید و صبر در پیامدهای روانی و تربیتی مانند انگیزش و همچنین با توجه به کمبود پژوهش در زمینه ارتباط بین سرسختی روان‌شناختی به‌عنوان متغیر پیش‌بین با امید و صبر و سایر حوزه‌های دیگر، انجام تحقیقات بیشتر در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد؛ بنابراین هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی نقش واسطه‌ای صبر در رابطه بین سرسختی روان‌شناختی با امید به تحصیل است.

نمودار ۱. مدل مفهومی مؤلفه‌های پژوهش حاضر

روش

روش پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع تحقیقات همبستگی بود. برای بررسی رابطه بین متغیرها از روش تحلیل مسیر که زیرمجموعه‌ای از روش‌های همبستگی و نوعی از پژوهش‌های توصیفی است استفاده شد. شیوه جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه بود.

جامعه و نمونه آماری

جامعه ماری پژوهش حاضر شامل تمامی نوجوانان مشغول به تحصیل در دبیرستان‌های شهر شیراز بود. گروه نمونه تعداد ۲۴۱ دانش‌آموز پسر و دختر دبیرستانی از دو ناحیه از نواحی آموزش و پرورش شهر شیراز بود. این گروه نمونه به شیوه نمونه‌گیری

بین سرسختی روان‌شناختی با عملکرد و موفقیت تحصیلی نشان دادند.

حمید (۱۳۸۹) در پژوهش خود با عنوان رابطه میان سرسختی روان‌شناختی، رضایت از زندگی و امید با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر پیش‌دانشگاهی نشان داد که میان سرسختی روان‌شناختی (تعهد، کنترل و مبارزه طلبی)، رضایت از زندگی و امید (کارگزار و گذرگاه) ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. زاهد بابلان و همکاران (الف ۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی نقش بخشش و سرسختی روان‌شناختی در پیش‌بینی امید پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها بیانگر آن بود که بین امید با سرسختی و بخشش همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. همچنین سرسختی و بخشش توانستند تغییرات مربوط به امید را به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی کنند. در پژوهشی دیگر زاهد بابلان، قاسم پور، حسن‌زاده و اکبری (۱۳۹۰ ب) به بررسی ارتباط سرسختی و گذشت با امید در ورزشکاران پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین امید با سرسختی همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. همچنین سرسختی می‌تواند تغییرات مربوط به امید را به‌صورت مثبت و معنادار پیش‌بینی کند. رحیمیان بوگر و اصغر نژاد فرید (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان رابطه سرسختی روان‌شناختی و خود تاب‌آوری با سلامت روان در جوانان و بزرگسالان بازمانده زلزله شهرستان بم نشان دادند که بین سرسختی و خود تاب‌آوری با سلامت روان رابطه مثبت معنادار دیده می‌شود. نادری و حسینی (۱۳۸۹) نیز در پژوهش خود نشان دادند که سرسختی روان‌شناختی و امید به زندگی با هم همبستگی مثبت و معنادار دارند.

به‌طور کلی اگرچه گاهی اوقات سرسختی را می‌توان معادل صبر دانست اما به نظر می‌رسد سرسختی

تصادفی خوشه‌ای، از نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز انتخاب شدند. بدین ترتیب که از بین نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شهر شیراز دو ناحیه (نواحی ۲ و ۴) و سپس از هر ناحیه دو مدرسه یک مدرسه پسرانه و یک مدرسه دخترانه و در هر مدرسه از هر پایه یک کلاس به تصادف انتخاب شد و تمام دانش‌آموزان آن کلاس مورد ارزیابی قرار گرفتند. در جدول شماره ۱ اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به نمونه پژوهش ارائه می‌شود.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت شناختی آزمودنی‌ها

متغیرها	سطوح	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	دختر	۱۳۷	۵۶/۸
	پسر	۱۰۴	۴۳/۲
	کل	۲۴۱	۱۰۰
پایه تحصیلی	پایه اول	۶۴	۲۶/۶
	پایه دوم	۳۰	۱۲/۴
	پایه سوم	۳۶	۱۴/۹
	پیش‌دانشگاهی	۸۷	۳۶/۱
	کل	۲۱۷	۹۰

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به جنسیت و مقطع تحصیلی آزمودنی‌ها ارائه شده است. همچنین میانگین سنی آزمودنی‌ها ۱۶/۵۲ و انحراف استاندارد آن ۱/۴۵ بود. همچنین کمترین میزان سنی آزمودنی‌ها ۱۴ سال و بیشترین ۲۰ سال بود.

ابزارهای اندازه‌گیری

در این پژوهش از سه ابزار: ۱- پرسشنامه سرسختی روان شناختی، ۲- مقیاس صبر ۳- پرسشنامه محقق ساخته امید به تحصیل استفاده شد.

پرسشنامه سرسختی روان شناختی اهواز. این پرسشنامه که در سال ۱۳۷۷ توسط کیامرثی، نجاریان و مهرابی زاده هنرمند (۱۳۷۷) ساخته و اعتبار یابی شد، دارای ۲۷ ماده است و هر ماده دارای ۴ گزینه

(هرگز)، (به ندرت)، (گاهی اوقات) و (بیشتر اوقات) می‌باشد. در نمره‌گذاری برای هر ماده به ترتیب مقادیر ۰، ۱، ۲ و ۳ در نظر گرفته شده است. ضرایب پایایی برای کل آزمودنی‌ها برابر ۰/۸۴، برای آزمودنی‌های مؤنث برابر با ۰/۸۵ و برای آزمودنی‌های مذکر برابر با ۰/۸۴ است. همچنین ضرایب آلفای کرونباخ برای کل آزمودنی‌ها برابر با ۰/۷۶، برای آزمودنی‌های مؤنث برابر با ۰/۷۴ و برای آزمودنی‌های مذکر برابر با ۰/۷۶ است. روایی همزمان این آزمون با سه مقیاس اضطراب، مقیاس افسردگی اهواز و مقیاس خودشکوفایی مازلو به ترتیب ۰/۶۵، ۰/۶۷ و ۰/۶۲ بود که کلیه ضرایب معنادار بود. روایی این مقیاس در پژوهش حاضر از طریق تحلیل عاملی و به روش مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس محاسبه گردید. شاخص KMO در این مقیاس برابر ۰/۷۵ و ضریب کرویت

پرسشنامه سرسختی روان شناختی اهواز. این پرسشنامه که در سال ۱۳۷۷ توسط کیامرثی، نجاریان و مهرابی زاده هنرمند (۱۳۷۷) ساخته و اعتبار یابی شد، دارای ۲۷ ماده است و هر ماده دارای ۴ گزینه

پرسشنامه سرسختی روان شناختی اهواز. این پرسشنامه که در سال ۱۳۷۷ توسط کیامرثی، نجاریان و مهرابی زاده هنرمند (۱۳۷۷) ساخته و اعتبار یابی شد، دارای ۲۷ ماده است و هر ماده دارای ۴ گزینه

پرسشنامه سرسختی روان شناختی اهواز. این پرسشنامه که در سال ۱۳۷۷ توسط کیامرثی، نجاریان و مهرابی زاده هنرمند (۱۳۷۷) ساخته و اعتبار یابی شد، دارای ۲۷ ماده است و هر ماده دارای ۴ گزینه

مقیاس‌ها از ۰/۶۰ تا ۰/۸۴ و ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس نیز ۰/۸۶ محاسبه شد. در پژوهش حاضر روایی این مقیاس از طریق تحلیل عاملی و به روش مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس محاسبه گردید. شاخص KMO در این مقیاس برابر ۰/۸۳۱ و ضریب کروییت بارتلت نیز برابر ۲۹۰۶/۴۶ بود که با درجه آزادی ۶۳۰ در سطح $P < ۰/۰۰۰۱$ معنادار بود. همچنین پایایی آزمون از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس متعالی شدن ۰/۷۴، شکیبایی ۰/۴۶، رضایت ۰/۶۸، استقامت ۰/۸۱، درنگ ۰/۸۳ و برای کل مقیاس صبر نیز ۰/۸۶ بدست آمد.

مقیاس امید به تحصیل. این مقیاس توسط خرمایی و کمری در سال ۱۳۹۴ ساخته شده است و دارای ۲۷ گویه است که بعد از مصاحبه از دانش‌آموزان دبیرستانی در رابطه با امید به تحصیل تنظیم شده است. پرسشنامه بر روی ۲۴۱ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی شهر شیراز هنجاریابی شد. نحوه نمره‌گذاری سؤالات به صورت ۱ (کاملاً مخالفم)، ۲ (مخالفم)، ۳ (نظری ندارم)، ۴ (موافقم) و ۵ (کاملاً موافقم) می‌باشد. سؤالات ۶-۹-۱۰-۱۱-۱۳-۲۱-۲۴-۲۷ به صورت معکوس و بقیه سؤالات به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند. نتایج تحلیل عاملی مقیاس امید به تحصیل به روش مؤلفه‌های اصلی همراه با چرخش واریماکس نشان‌دهنده وجود ۴ مؤلفه و خرده مقیاس امید به تحصیل بود که به ترتیب امید به کسب فرصت‌ها، امید به کسب مهارت‌های زندگی، امید به سودمندی مدرسه و امید به کسب شایستگی نام‌گذاری شدند.

بارتلت نیز برابر ۱۲۸۸/۳۶ بود که با درجه آزادی ۳۵۱ در سطح $P < ۰/۰۰۰۱$ معنادار بود. همچنین در پژوهش حاضر ضریب همسانی درونی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شد که ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۷۲ بدست آمد.

مقیاس صبر. این مقیاس با استفاده از مؤلفه‌های قرآنی و روایتی صبر توسط خرمایی، فرمانی و سلطانی (۱۳۹۳ الف) تهیه شده است. این محققین به منظور ساخت این مقیاس در ابتدا، کلیه آیات مرتبط با صبر در قرآن کریم را مشخص نمودند. مفاهیم کلیدی که کلیه آیات مرتبط با صبر بر آن تأکید دارند را استخراج کردند. سپس از این مفاهیم کلیدی برای تدوین عباراتی که گویای این مفاهیم باشند، استفاده کردند. همچنین مفاهیمی که با یکدیگر مشابهت داشتند را حذف نموده و نهایتاً این عبارات را در قالب ۲۵ گویه بر اساس مقیاس درجه‌بندی لیکرت از کاملاً درست تا کاملاً نادرست تنظیم کردند و ویژگی‌های روان‌سنجی آن را بر روی دانشجویان مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحلیل عاملی مقیاس صبر به روش مؤلفه‌های اصلی همراه با چرخش واریماکس نشان‌دهنده وجود ۵ مؤلفه صبر بود که به ترتیب متعالی شدن، شکیبایی، رضایت، استقامت و درنگ نام‌گذاری شدند. همچنین نتایج همسانی درونی شواهدی مبنی بر روایی همگرا و افتراقی مقیاس صبر فراهم نمود. به منظور سنجش پایایی مقیاس صبر از روش محاسبه ضرایب آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ برای خرده

سنجش پایایی مقیاس امید به تحصیل از روش محاسبه ضرایب آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس امید به کسب فرصت‌ها ۰/۹۰، امید به کسب مهارت‌های زندگی ۰/۹۰، امید به سودمندی مدرسه ۰/۸۰، امید به کسب شایستگی ۰/۷۶ و ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس نیز ۰/۹ محاسبه شد.

یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر استفاده شد. در جداول زیر میانگین و انحراف استاندارد و نتایج ضریب همبستگی پیرسون برای هر کدام از متغیرهای پژوهش ارائه می‌شود.

روایی این مقیاس در پژوهش حاضر از طریق تحلیل عاملی و به روش مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس محاسبه گردید. شاخص KMO در این مقیاس برابر ۰/۹۲۶ و ضریب کروییت بارتلت نیز برابر ۳۵۳۶/۲۹ بود که با درجه آزادی ۳۵۱ در سطح $P < ۰/۰۰۰۱$ معنادار بود که نشان از کفایت نمونه‌برداری پرسشنامه حاضر بود. همچنین نتایج همسانی درونی شواهدی مبنی بر روایی همگرایی مقیاس امید به تحصیل فراهم نمود که در پژوهش حاضر بین نمره کل امید به تحصیل با نمره کل صبر همبستگی مثبت و معنادار در سطح (۰/۵۶) و بین نمره کل امید به تحصیل با سرسختی روان‌شناسی نیز در سطح (۰/۲۰) همبستگی مثبت معناداری وجود داشت. به‌منظور

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	حجم نمونه	میانگین (M)	انحراف استاندارد (SD)
سرسختی روان‌شناختی	۲۴۱	۴۵/۲۹	۸/۵۲
امید به موفقیت	۲۴۱	۲۸/۱۷	۶/۳۵
امید به سودمندی	۲۴۱	۲۹/۵۶	۶/۷۹
امید به مدرسه	۲۴۱	۲۶/۳۰	۶/۳۷
امید به احترام	۲۴۱	۱۵/۵۴	۳/۳۹
نمره کل امید	۲۴۱	۹۹/۵۹	۱۹/۲۵
متعالی شدن	۲۴۱	۲۴	۵/۳۲
شکیبایی	۲۴۱	۱۴/۱۷	۳/۳۱
رضایت	۲۴۱	۱۱/۳۶	۳/۱۸
استقامت	۲۴۱	۳۳/۵۲	۸/۰۹
درنگ	۲۴۱	۳۳/۶۹	۹/۰۲
نمره کل صبر	۲۴۱	۱۱۶/۷۴	۲۰/۲۳

مقیاس‌های آن‌ها ارائه شده است. در ادامه جدول شماره ۳ نتایج ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه می‌شود.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در جدول ۲ شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) متغیرهای پژوهش همراه با تمامی خرده

جدول ۳. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱. سرسختی روان شناختی												
۲. امید به کسب فرصت‌ها	۰/۱۸**											
۳. امید به کسب مهارت‌های زندگی	۰/۱۰	۰/۷۲**										
۴. امید به سودمندی مدرسه	۰/۲۵**	۰/۶۷**	۰/۵۸**									
۵. امید به کسب شایستگی	۰/۱۴**	۰/۵۶**	۰/۵۷**	۰/۳۶**								
۶. نمره کل امید به تحصیل	۰/۲۰**	۰/۹۰**	۰/۸۸**	۰/۸۲**	۰/۶۸**							
۷. متعالی شدن	۰/۱۴*	۰/۶۳**	۰/۵۶**	۰/۴۷**	۰/۴۸**	۰/۶۵**						
۸. شکیبایی	۰/۱۳*	۰/۲۲**	۰/۲۵**	۰/۲۳**	۰/۱۲	۰/۲۶**	۰/۱۶*					
۹. رضایت	۰/۲۴**	۰/۲۱**	۰/۲۰**	۰/۲۴**	۰/۱۲	۰/۲۴**	۰/۲۰**	۰/۳۵**				
۱۰. استقامت	۰/۳۰**	۰/۴۲**	۰/۳۷**	۰/۴۶**	۰/۱۸**	۰/۴۳**	۰/۴۱**	۰/۱۷**	۰/۲۶**			
۱۱. درنگ	۰/۲۱**	۰/۳۲**	۰/۱۷**	۰/۳۵**	۰/۰۷	۰/۳۰**	۰/۳۱**	۰/۰۱	۰/۰۷	۰/۶۸**		
۱۲. نمره کل صبر	۰/۳۰**	۰/۵۵**	۰/۴۳**	۰/۵۴**	۰/۲۷**	۰/۵۶**	۰/۶۳**	۰/۳۴**	۰/۴۰**	۰/۸۸**	۰/۸۲**	

* (p < ۰/۰۵) و ** (p < ۰/۰۱)

خرده مقیاس‌های صبر و تمام خرده مقیاس‌های امید به تحصیل با نمرات کل صبر و امید به تحصیل نیز همبستگی مثبت معناداری در سطح (p < ۰/۰۱) وجود دارد. بعد از گزارش ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش و معنادار بودن اکثر روابط در مرحله دوم به برازندگی مدل پژوهش پرداخته شده است. در پژوهش حاضر به منظور بررسی برازندگی مدل پیشنهادی و مدل نهایی از شاخص‌های برازندگی استفاده شد که در جدول زیر آمده است.

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود نتایج ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش گزارش شده است. نتایج ماتریس همبستگی بیانگر آن است که بین سرسختی روان شناختی با امید به کسب فرصت‌ها، امید به سودمندی مدرسه، امید به کسب شایستگی، نمره کل امید، رضایت، استقامت، درنگ و نمره کل صبر در سطح معناداری (p < ۰/۰۱) و با متعالی شدن و شکیبایی در سطح معناداری (p < ۰/۰۵) رابطه مثبت معناداری وجود دارد. از طرفی دیگر بین تمام

جدول ۴. شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی و مدل نهایی در پژوهش حاضر

شاخص	دامنه مورد قبول	عدد بدست آمده	نتیجه
CMIN/DF	< ۲	۱/۸۲	تأیید مدل
GFI	> ۰/۹	۰/۹۸۵	تأیید مدل
AGFI	> ۰/۹	۰/۹۳۴	تأیید مدل
NFI	> ۰/۹	۰/۹۷۹	تأیید مدل
TLI	> ۰/۹	۰/۹۶۶	تأیید مدل
IFI	> ۰/۹	۰/۹۹۰	تأیید مدل
CFI	> ۰/۹	۰/۹۹۰	تأیید مدل
RMSEA	< ۰/۰۸	۰/۰۵	تأیید مدل
PCLOSE	> ۰/۰۵	۰/۳۳۲	تأیید مدل

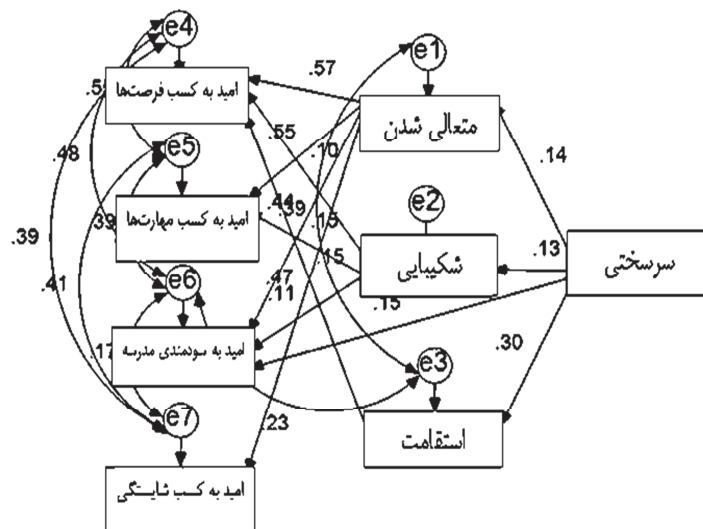
خرده مقیاس‌های رضایت و درنگ از متغیر صبر به دلیل ضرایب بتای پایین و عدم ارتباط مستقیم و غیر مستقیم از مدل حذف شدند. نتایج روش تحلیل مسیر به صورت متغیرهای مشاهده شده نشان داد که اثرات مستقیم سرسختی روان‌شناختی بر روی خرده مقیاس‌ها صبر از قبیل متعالی شدن ($\beta = 0.14$)، شکیبایی ($\beta = 0.13$) و استقامت ($\beta = 0.30$) و بر روی امید به سودمندی مدرسه از خرده مقیاس‌ها امید به تحصیل ($\beta = 0.15$) در سطح $p < 0.001$ معنادار است. همچنین مسیر مستقیم متعالی شدن به امید به کسب فرصت‌ها ($\beta = 0.57$)، امید به کسب مهارت‌های زندگی ($\beta = 0.55$)، امید به سودمندی مدرسه ($\beta = 0.44$) و امید به کسب شایستگی ($\beta = 0.47$)، مسیر مستقیم شکیبایی بر روی امید به کسب فرصت‌ها ($\beta = 0.10$)، امید به کسب مهارت‌های زندگی ($\beta = 0.15$)، امید به سودمندی مدرسه ($\beta = 0.11$) و نیز مسیر مستقیم استقامت بر روی امید به کسب فرصت‌ها ($\beta = 0.15$) می‌باشد.

از طرفی دیگر اثرات غیر مستقیم سرسختی روان‌شناختی بر روی خرده مقیاس‌های امید به تحصیل از طریق نقش واسطه‌ای خرده مقیاس‌های صبر بر امید به کسب فرصت‌ها ($\beta = 0.14$)، امید به کسب مهارت‌های زندگی ($\beta = 0.10$)، امید به سودمندی مدرسه ($\beta = 0.08$) و درنهایت امید به کسب شایستگی ($\beta = 0.07$) معنادار بود. نکته قابل توجه در این مدل این بود که متغیر سرسختی به تنهایی و از طریق اثر مستقیم ارتباط معناداری با خرده مقیاس‌های امید به تحصیل (به جزء خرده مقیاس امید به سودمندی مدرسه) نداشت اما از طریق غیر مستقیم و با استفاده از نقش واسطه‌ای خرده مقیاس‌های متغیر صبر این ارتباط معنادار بود. این نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه سرسختی روان‌شناختی با میانجی‌گری خرده مقیاس‌های صبر، توانایی پیش‌بینی خرده مقیاس‌های امید به تحصیل را

در جدول ۴، شاخص مجذور خی بر درجه آزادی (CMIN/DF) برابر با ۱/۸۲، شاخص برازش مقیاس‌های (CFI) برابر با ۰/۹۹۰، شاخص نرم شده برازندگی (NFI) برابر با ۰/۹۷۹، شاخص توکر- لویس (TLI) برابر با ۰/۹۶۶، شاخص برازندگی فزاینده (IFI) برابر با ۰/۹۹۰، خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (RMSEA) برابر با ۰/۰۵ و شاخص PCLOSE برابر با ۰/۳۳۲ به دست آمد. بنابراین، طبق دیدگاه بارون و کنی مقدار بزرگ‌تر از ۰/۹۰ برای شاخص‌های CFI، AGFI، GFI، IFI، NFI و ... و مقدار کوچک‌تر از ۰/۰۸ (در بعضی منابع ۰/۰۶ ذکر شده است) برای شاخص RMSEA بر برازش مطلوب الگوی مفروض با داده‌ها دلالت دارد (بیرن^۱، ۲۰۰۱ و قاسمی، ۱۳۹۲). در مجموع طبق جدول شماره ۳، مدل نهایی پژوهش از شاخص‌های برازندگی مطلوبی برخوردار است و مدل نشان دهنده این است که داده‌های پژوهش برازش مطلوبی با مدل دارند. در نمودار ۲ مدل نهایی پژوهش همراه با ضرایب مسیر ارائه خواهد شد.

همان‌طور که در نمودار ۲ ملاحظه می‌شود مدل نهایی پژوهش حاضر به همراه ضرایب مسیر هر متغیر ارائه شده است. در واقع علاوه بر شاخص‌های برازندگی و معناداری ضرایب ساختاری مدل، سؤال اساسی دیگری که مورد بررسی قرار گرفته است، اثر غیرمستقیم متغیر مستقل (سرسختی روان‌شناختی) بر متغیرهای وابسته (امید به کسب فرصت‌ها، امید به کسب مهارت‌های زندگی، امید به سودمندی مدرسه و امید به کسب شایستگی) از طریق متغیر میانجی خرده مقیاس‌های صبر (که شامل متعالی شدن، شکیبایی و استقامت) بود، لازم به ذکر است که

دارند. در واقع هنگامی که متغیر مستقل سرسختی روان‌شناختی اثرات مستقیمی بر روی خرده مقیاس‌های امید به تحصیل نداشت اما اثرات غیرمستقیم آن‌ها معنادار شد، نقش واسطه‌ای متغیر صبر را نشان می‌دهد.

نمودار ۲. مدل نهایی پژوهش به همراه ضرایب استاندارد مسیره‌ها

جدول ۵. نتایج آزمون معناداری برای مسیرهای موجود در مدل

مسیر	ضرایب مسیر	T	P
از سرسختی بر روی متعالی شدن	۰/۱۴	۲/۱۱	۰/۰۳۴
از سرسختی بر روی شکیبایی	۰/۱۳	۲/۰۷	۰/۰۳۸
از سرسختی بر روی استقامت	۰/۳۰	۴/۸۴	۰/۰۰۰۱
از سرسختی بر روی امید به سودمندی مدرسه	۰/۱۶	۳/۱۱	۰/۰۰۲
از متعالی بر روی امید به کسب فرصت‌ها	۰/۵۷	۱۰/۸۰	۰/۰۰۰۱
از متعالی بر روی امید به کسب مهارت‌ها	۰/۵۵	۱۰/۳۲	۰/۰۰۰۱
از متعالی بر روی امید به سودمندی مدرسه	۰/۴۵	۷/۹۱	۰/۰۰۰۱
از متعالی بر روی امید به کسب شایستگی	۰/۴۸	۸/۳۵	۰/۰۰۰۱
از شکیبایی بر روی امید به کسب فرصت‌ها	۰/۱۰	۲/۱۰	۰/۰۳۵
از شکیبایی بر روی امید به کسب مهارت‌ها	۰/۱۵	۳/۱۳	۰/۰۰۲
از شکیبایی بر روی امید به سودمندی مدرسه	۰/۱۱	۲/۰۹	۰/۰۳۶
از استقامت بر روی امید به کسب فرصت‌ها	۰/۱۰	۳/۳۴	۰/۰۰۰۱

نتایج آزمون معناداری جدول ۵ نشان می‌دهد که تمامی مسیرهای متغیرهای برون‌زاد (سرسختی) و میانجی (صبر) بر متغیرهای درون‌زاد (امید به تحصیل) با توجه به میزان بتا (β) و تی (t) در سطح معناداری $p < ۰/۰۵$ و $p < ۰/۰۱$ معنادار بوده است. در ادامه جدول نتایج اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل مسیر متغیرهای برون‌زاد بر درون‌زاد ارائه می‌شود.

نتایج آزمون معناداری جدول ۵ نشان می‌دهد که تمامی مسیرهای متغیرهای برون‌زاد (سرسختی) و میانجی (صبر) بر متغیرهای درون‌زاد (امید به تحصیل) با توجه به میزان بتا (β) و تی (t) در سطح معناداری

جدول ۶. اثرات مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای پژوهش

متغیرهای برون زاد	متغیرهای درون زاد	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	کل
سرسختی	امید به کسب فرصت‌ها	-	۰/۱۴	۰/۱۴
	امید به کسب مهارت‌ها	-	۰/۱۰	۰/۱۰
	امید به سودمندی	۰/۱۶	۰/۸	۰/۲۴
	مدرسه	-	۰/۷	۰/۷
	امید به کسب شایستگی	۰/۱۴	-	۰/۱۴
	متعالی شدن	۰/۱۳	-	۰/۱۳
متعالی شدن	شکیبایی	۰/۳۰	-	۰/۳۰
	استقامت	۰/۵۷	-	۰/۵۷
	امید به کسب مهارت‌ها	۰/۵۵	-	۰/۵۵
	امید به سودمندی	۰/۴۵	-	۰/۴۵
شکیبایی	مدرسه	۰/۴۸	-	۰/۴۸
	امید به کسب شایستگی	۰/۱۰	-	۰/۱۰
	امید به کسب فرصت‌ها	۰/۱۵	-	۰/۱۵
	امید به کسب مهارت‌ها	۰/۱۱	-	۰/۱۱
استقامت	مدرسه	۰/۱۵	-	۰/۱۵
	امید به کسب فرصت‌ها	۰/۱۵	-	۰/۱۵

بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که قبلاً هم اشاره شد تحقیقاتی که تا به امروز انجام شده است رابطه بین متغیرهای سرسختی روان شناختی، صبر و امید را به صورت جداگانه و دوه‌دو مورد بررسی قرار داده‌اند و مطالعات اندکی به بررسی ارتباط بین این متغیرها در غالب یک مدل پرداخته‌اند، بنابراین هدف اصلی از پژوهش حاضر بررسی ارتباط بین این متغیرها در غالب یک مدل علی بود و اینکه مشخص شود آیا صبر می‌تواند به‌عنوان یک متغیر واسطه‌ای ارتباط بین سرسختی روان شناختی با امید به تحصیل را پیش‌بینی کند. در بخش اول یافته‌ها بین متغیرهای سرسختی روان شناختی با ابعاد صبر و خرده مقیاس‌های امید به تحصیل همبستگی مثبت معناداری بدست آمد.

همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد سرسختی روان شناختی تنها بر خرده مقیاس امید به سودمندی مدرسه اثر مستقیم داشته است (۰/۱۶)؛ اما خرده مقیاس متعالی شدن بر تمامی خرده مقیاس‌های امید به تحصیل اثر مستقیم داشته‌اند، همچنین خرده مقیاس شکیبایی به جزء امید به کسب شایستگی بر تمامی خرده مقیاس‌های امید به تحصیل اثر معنادار داشته است و در نهایت خرده مقیاس استقامت تنها بر امید به کسب فرصت‌ها اثر مستقیم داشته است. از طرفی دیگر در رابطه با اثر غیر مستقیم، متغیر سرسختی روان شناختی با واسطه‌گری خرده مقیاس‌ها متعالی شدن، شکیبایی و استقامت بر امید به کسب فرصت‌ها (۰/۱۴)، امید به کسب مهارت‌ها (۰/۱۰)، امید به سودمندی مدرسه (۰/۸) و امید به کسب شایستگی (۰/۷) اثر غیر مستقیم داشته است که در اینجا نقش واسطه‌ای خرده مقیاس‌های صبر تأیید می‌شود.

همچنین از سویی دیگر مبارزه طلبی، اعتماد به نفس و خودپسروی به‌عنوان ویژگی‌هایی از سرسختی روان‌شناختی باعث افزایش امیدواری در زندگی خواهد شد. در واقع افراد سرسخت به دلیل برخورداری از سبک تبیینی خوش‌بینانه، احساس توانمندی در رویارویی با مشکلات، برخورد مسئله‌مدارانه با مشکلات، انتظارات مثبت در مورد پیامدها و باور به وابستگی پیامد به عمل، می‌توانند سلامت روان خود را در رویدادهای پیش‌بینی نشده و ناگوار حفظ کنند و این به افزایش امید در آن‌ها منجر خواهد شد (رحیمیان بوگر و اصغر نژاد فرید، ۱۳۸۷)؛ اما نکته موردنظر در این پژوهش این بود که زمانی که متغیرهای پژوهش وارد مدل شدن متغیر سرسختی روان‌شناختی توانایی پیش‌بینی مستقیم خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل را نداشت اما زمانی که متغیر میانجی صبر وارد مدل شد سرسختی روان‌شناختی از طریق نقش واسطه‌ای صبر و به‌صورت غیر مستقیم توانست ارتباط معناداری را با خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل برقرار کند؛ بنابراین می‌توان استنباط کرد که در اینجا صبر به‌عنوان یک مؤلفه اخلاقی و مذهبی به‌نوعی نقش یک متغیر واسطه‌ای را بازی می‌کند و زمانی که تحت تأثیر یک متغیر پیش‌بین مانند سرسختی روان‌شناختی قرار می‌گیرد می‌تواند پیامدهای مختلفی داشته باشد و بر حوزه‌های مختلفی تأثیرگذار باشد.

از طرفی دیگر، نتایج ماتریس همبستگی ارتباط مثبت معناداری را بین ابعاد صبر (متعالی شدن، شکیبایی، استقامت، رضایت و درنگ) با خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل (امید به کسب فرصت‌ها، امید به کسب مهارت‌های زندگی، امید به سودمندی مدرسه و امید به کسب شایستگی) نشان داد. این یافته‌ها همسو با یافته‌های تحقیقات خرمایی و همکاران (الف ۱۳۹۳)؛ غباری بناب و خدایاری فرد (۱۳۷۹)؛

به‌طورکلی یافته‌ها نشان داد که بین سرسختی روان‌شناختی با امید به تحصیل و خرده‌مقیاس‌های آن (امید به کسب فرصت‌ها، امید به کسب مهارت‌های زندگی، امید به سودمندی مدرسه و امید به کسب شایستگی) رابطه مثبت معناداری وجود داشت. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات واگرن و فوندر (۲۰۰۷)؛ کوماراجیو و کارایو (۲۰۰۵)؛ تراتوین و همکاران (۲۰۰۲)؛ کوپر و همکاران (۱۹۹۹)؛ زاهد بابلان و همکاران (الف ۱۳۹۰)؛ حمید (۱۳۸۹)؛ زاهد بابلان و همکاران (ب ۱۳۹۰) و نادری و حسینی (۱۳۸۹) همسو می‌باشد. رابطه مثبت و معنادار بین سرسختی روان‌شناختی و امید بیانگر آن است که با افزایش سرسختی روان‌شناختی، امید نیز در دانشجویان افزایش خواهد یافت. در واقع سرسختی نقش اساسی در ایجاد امید به تحصیل در دانش‌آموزان و دانشجویان خواهد داشت. در تبیین این یافته‌ها می‌توان اشاره کرد که افراد سرسخت باوجود پیشامدهای ناگوار به رویارویی موفق و کارآمد در برابر تنش‌ها امیدوارند، از توانایی یافتن معنی در تجارب آشفته ساز برخوردارند و به نقش خود به‌عنوان فرد ارزنده و مهم باور دارند و از آنجا که داشتن شخصیتی سرسخت نشانه سلامت روانی است و کسی که از سلامت روانی برخوردار نباشد در برابر رویدادهای مهم زندگی دچار ناامیدی و افسردگی می‌شود (زاهد بابلان و همکاران، الف ۱۳۹۰). در واقع سرسختی روان‌شناختی با امید که شامل منابع و مسیرهایی که نشان‌دهنده افکار و تفکرات هدف‌مدار است (فلدمن^۱ و اسنایدر، ۲۰۰۵) و به داشتن زندگی بهتر، بهبود و ارتقای سازگاری در فرد منجر می‌شود (شوری^۲، ۲۰۰۳) ارتباط تنگاتنگی دارد.

1. Feldman
2. Shorey

هیجان‌های منفی می‌شوند که این امر به‌نوبه خود منجر به افسردگی می‌شود (رند، ۲۰۰۹؛ اسنایدر و لویز، ۲۰۰۷؛ سیاروچی و همکاران، ۲۰۰۷).

بخش دوم یافته‌ها نشان داد که مؤلفه سرسختی روان‌شناختی با میانجی‌گری ابعاد صبر، مؤلفه‌های امید به تحصیل را پیش‌بینی کردند. در واقع نتایج تحلیل مسیر و ضرایب بتا نشان دادند که سرسختی روان‌شناختی به صورت مستقیم با خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل به جزء امید به سودمندی مدرسه ارتباط معناداری نداشت و نمی‌توانست پیش‌بین قوی‌ای برای خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل باشد اما زمانی که خرده‌مقیاس‌های صبر به‌عنوان متغیر میانجی وارد مدل می‌شدند مسیر غیر مستقیم معنادار شد که این حاکی از نقش واسطه‌ای ابعاد صبر در ارتباط بین سرسختی روان‌شناختی و خرده‌مقیاس‌های امید به تحصیل دارد. در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که یکی از پایه‌های روان‌شناختی صبر مشخص بودن هدف است. اگر هدف مشخص نباشد، فرد نمی‌داند چرا و به چه دلیلی باید سختی‌ها را تحمل کند، در نتیجه نمی‌تواند صبر کند. در واقع صبر مانند هر رفتار دیگر نیاز به انگیزه دارد. اولین چیزی که ایجاد انگیزه می‌کند هدف است (نوری، ۱۳۸۷)؛ بنابراین صرف داشتن ویژگی شخصیتی سرسختی روان‌شناختی نمی‌تواند امید به آینده و به‌طور خاص امید به تحصیل را پیش‌بینی کند بلکه باید علاوه بر داشتن این ویژگی فرد دارای هدف و انگیزه نیز باشد که در اینجا همان‌طور که اشاره شد صبر به‌عنوان یک ویژگی خصیصه‌ای توانایی ایجاد هدف و انگیزه را در افراد دارد به همین سبب در مدل حاضر زمانی که صبر به‌عنوان یک متغیر میانجی در بین سرسختی روان‌شناختی و امید به تحصیل قرار گرفت مدل به‌برازش رسید.

غباری بناب و همکاران (۱۳۸۳) خرمایی و همکاران (ب ۱۳۹۳) می‌باشد که در تمام این تحقیقات به ارتباط مثبت و معنادار صبر با امید اشاره کرده بودند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان این‌گونه بیان کرد که هر قدر نمره فرد در مؤلفه‌های صبر بیشتر باشد، یعنی فرد از احساس تحمل و رضایت، مداومت در امور بدون ناامیدی و نوعی تسلط بر امیال خود برخوردار است، بنابراین داشتن صبر منجر به افزایش امیدواری یا به‌نوعی حفظ امید و انگیزه در فرد در هر زمینه‌ای خواهد شد (شکوفه فرد و خرمایی، ۱۳۹۱). در واقع تحمل سختی‌ها و صبور بودن در جهت دستیابی به هدف و رسیدن به قرب الهی و پذیرش وضع موجود و قبول آنچه فرد در آن قرار دارد و به‌احتمال بیشتری با مجموعه انتظارات مثبت در مورد آینده، عدم تردید در مورد آینده‌ای امیدوارکننده و عدم اعتقاد به آینده‌ای نومیدکننده همراه است. افرادی که در مقابل مصایب و سختی‌ها تاب‌آوری و بردباری و صبوری بیشتری نشان می‌دهند، انتظارات منفی کمتری در مورد آینده دارند، در نتیجه این باعث افزایش امیدواری و خوش‌بینی نسبت آینده خواهد شد (خرمایی و زارعی و همکاران، ب ۱۳۹۳).

همچنین از آنجایی که موفقیت در دستیابی به اهداف، هیجان‌های مثبت و شکست در آن هیجان‌های منفی ایجاد می‌کند، افراد امیدوار در زندگی، عامل و گذرگاه‌های بیشتری برای دنبال کردن اهداف خود دارند و وقتی با مانع برخورد می‌کنند، صبوری بیشتری از خود نشان خواهند داد که این امر می‌تواند انگیزه آن‌ها را حفظ کرده و از گذرگاه‌های جان‌سخت استفاده کنند؛ اما افراد ناامید به دلیل اینکه، عامل و گذرگاه‌های کمی دارند در برخورد با موانع به‌راحتی انگیزه خود را از دست داده و به‌نوعی در برخورد با موانع صبر و تحمل خود را از دست می‌دهند و دچار

است و موجب افزایش سلامت روانی، طولانی شدن عمر، جلب محبت خداوند و افزایش خودآگاهی می‌شود و روابط انسان‌ها را با دیگران بهبود می‌بخشد (ایزدی طامه و همکاران، ۱۳۸۷).

از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به فقدان پیشینه تحقیقاتی کافی در ارتباط بین متغیرهای صبر و سرسختی روان‌شناختی اشاره کرد که امکان مقایسه نتایج را با محدودیت مواجه ساخت. همچنین به دلیل اینکه در این پژوهش برای اولین بار از مقیاس محقق ساخته امید به تحصیل استفاده شد بنابراین برای تأیید روایی و پایایی این ابزار نیاز هست که در جوامع آماری دیگر و در گروه‌های سنی دیگر مانند دانشجویان دوباره این مقیاس اجرا و نتایج مورد بررسی و مقایسه قرار گیرد. در نهایت با توجه به اهمیت و نقش هر یک از متغیرهای مورد بررسی در پژوهش حاضر و نیز با توجه به نقش آن‌ها در پیامدهای روانی، سلامتی و تحصیلی پیشنهاد می‌شود که در تحقیقات آینده دوباره به بررسی ارتباط بین این متغیرها با مفاهیم دیگر و نیز در جوامع دیگری جهت شناخت کامل نقش آن‌ها و تأثیرات آن‌ها بر حوزه‌های دیگر پرداخته شود.

از طرفی دیگر ناکامی در چالش‌ها و استرس‌های بین فردی بر ارزیابی و نگرش فرد نسبت به خود در زمینه روابط اجتماعی تأثیر منفی می‌گذارد. حل کارآمد چالش‌ها و استرس‌های بین فردی از جمله ویژگی‌های افراد سرسخت می‌باشد. در نتیجه افراد سرسخت با صبوری و تحمل سختی‌ها و شداید می‌توانند در شرایط سخت سلامت روان و امیدواری خود را حفظ کرده و نسبت به آینده خوش‌بین بوده در نتیجه نسبت به اتفاقات آینده انتظار مثبت دارند. در واقع فرد صبور در سختی‌ها و مشکلات مهار امور را از دست نمی‌دهد و کنترل را به دست عواطف نمی‌سپارد، بنابراین می‌تواند با تدبیر عقل و شرع استقامت کند تا به مقصود برسد. در این صورت است که راه نیل به تعالی گشوده می‌شود؛ چرا که انسان صبور با قبول مسئولیت مشکلات خود، توجهش را به لحاظ شناختی به معنای مشکلات معطوف می‌کند و با دریافتن معنا، علاوه بر افزایش قدرت تحمل، می‌تواند حقایق و ظرایف آفرینش را نیز درک کند (ایزدی طامه و همکاران، ۱۳۸۷). صبر به معنای کنار کشیدن و انفعال نیست؛ بلکه اصولاً صبر فعالیت عقلانی است که بر اساس آن فرد صابر برای رسیدن به اهداف خود از آن بهره می‌برد. در این مفهوم، صبر، تحمل و شکیبایی در برابر سختی‌ها و بلاها و مصیبت‌ها و متحمل شدن خسارت‌های جانی و مالی و مسائل مرتبط با آن در دنیا است. صبر دارای کارکردهای متعدد روانی-اجتماعی

منابع

- ایزدی طامه، احمد، برجعلی، احمد، دلاور، علی و اسکندری، حسین. (۱۳۸۷). صبر، مبانی نظری و کارکردهای روانی-اجتماعی. *تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱۷ (۷۸)، ۱۲۸-۱۰۱.
- پورغزین، طیبه و غفاری، فاطمه. (۱۳۸۴). بررسی رابطه بین امید و عزت نفس در مددجویان گیرنده پیوند کلیه در بیمارستان امام رضا در مشهد (ایران). *مجله دانشگاه علوم پزشکی سبزوار*، ۱۱ (۳۱)، ۶۱-۵۵.
- حسین ثابت، فریده. (۱۳۸۷). اثربخشی آموزش صبر بر اضطراب، افسردگی و شادکامی. *دوفصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ۱ (۲)، ۹۲-۷۹.

- حق جو، شیوا. (۱۳۹۱). *پیش‌بینی افکار خودکشی بر مبنای مؤلفه‌های صبر و تنظیم هیجان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته روان‌شناسی، دانشگاه شیراز.
- حمید، نجمه. (۱۳۸۹). رابطه میان سخت رویی روان‌شناختی، رضایت از زندگی و امید با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر پیش‌دانشگاهی. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۴ (۱۶)، ۱۱۶-۱۰۱.
- خرمایی، فرهاد، زارعی، فرشته، مهدی یار، منصوره، و فرمانی، اعظم. (۱۳۹۳). نقش صبر و مؤلفه‌های آن به‌عنوان فضایل اخلاقی در پیش‌بینی امید دانشجویان. *مجله ایرانی اخلاق و تاریخ پزشکی*، ۷ (۳)، ۶۸-۵۸.
- خرمائی، فرهاد، فرمانی، اعظم، و سلطانی، اسماعیل. (۱۳۹۳ الف). ساخت و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس صبر. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۵ (۱۷)، ۸۳-۱۰۰.
- خرمائی، فرهاد، فرمانی، اعظم، و سلطانی، اسماعیل. (۱۳۹۳ ب). نقش صبر به‌عنوان یک فضیلت اخلاقی و شخصیت در پیش‌بینی ناامیدی در دانشجویان. *فصلنامه اخلاق پزشکی*، ۲۸، ۱۹۹-۱۶۷.
- ربانی، ملیحه. (۱۳۹۱). *مقایسه مؤلفه‌های معنویت و مؤلفه‌های صبر در معتادین مصرف‌کنندگان تریاک، مت‌آفتمین و افراد بهنجار*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی، دانشگاه شیراز.
- رحیمیان بوگر، اسحق، و اصغر نژاد فرید، علی اصغر. (۱۳۸۷). رابطه سرسختی روان‌شناختی و خود‌تاب‌آوری با سلامت روان در جوانان و بزرگسالان بازمانده زلزله شهرستان بم. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۴ (۱)، ۷۰-۶۲.
- رزم زن، زینب. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه مؤلفه‌های صبر و تاب‌آوری با تعالی معنوی در دانشجویان دانشگاه شیراز*. پایان‌نامه کارشناسی، شیراز: دانشگاه شیراز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- زاهد بابلان، عادل، قاسم پور، عبدالله، و حسن‌زاده، شهناز. (۱۳۹۰ الف). نقش بخشش و سرسختی روان‌شناختی در پیش‌بینی امید. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۲ (۳)، ۱۹-۱۲.
- زاهد بابلان، عادل، قاسم پور، عبدالله، حسن‌زاده، شهناز، و اکبری، ابراهیم. (۱۳۹۰ ب). بررسی ارتباط سرسختی روان‌شناختی و گذشت با امید در ورزشکاران. *مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان*، ۱۱ (۵)، ۴۶۰-۴۴۹.
- شریفی، طیبه، مهرابی‌زاده هنرمند، مهناز، و شکرکن، حسین. (۱۳۸۲). نگرش دینی و سلامت عمومی و شکیبایی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی اهواز. *اندیشه و رفتار*، ۱۱ (۱)، ۸۹-۸۹.
- شکوفه فرد، شایسته، و خرمایی، فرهاد. (۱۳۹۱). صبر و بررسی نقش پیش‌بین مؤلفه‌های آن در پرخاشگری دانشجویان. *روان‌شناسی و دین*، ۵ (۲)، ۹۹-۱۱۲.
- غباری بناب، باقر، خدایاری فرد، محمد، و شکوهی‌یکتا، محسن. (۱۳۸۳). رابطه توکل به خدا با اضطراب و صبر و امیدواری در شرایط ناگوار. *مجموعه مقالات نقش دین در بهداشت روان*. جلد ۱؛ قم، دفتر نشر معارف.
- غباری بناب، باقر، و خدایاری فرد، محمد. (۱۳۷۹). رابطه توکل به خدا، اضطراب، صبر و امیدواری در شرایط ناگوار. *مقاله ارائه شده در اولین همایش بین‌المللی دین و سلامت روان*. معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- قاسمی، وحید. (۱۳۹۲). *مدل‌سازی معادله ساختاری در پژوهش‌های اجتماعی با کاربرد*. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ دوم.
- کلانتری، شکبیا. (۱۳۹۰). *مقایسه مؤلفه‌های ذهن آگاهی و صبر در افراد افسرده، مضطرب و بهنجار*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز.
- کیامرئی، آذر، نجاریان، بهمن، و مهرابی‌زاده هنرمند، مهناز. (۱۳۷۷). ساخت و اعتبار یابی مقیاس برای سنجش سرسختی روان‌شناختی. *مجله روان‌شناسی*، ۳ (۳)، ۲۸۴-۲۷۱.

- نادری، فرح، و حسینی، سیده مونس. (۱۳۸۹). رابطه امید به زندگی و سرسختی روان‌شناختی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران. *فصلنامه زن و جامعه*، ۱ (۲)، ۱۴۱-۱۲۳.
- نوری، نجیب‌الله. (۱۳۸۷). بررسی پایه‌های روان‌شناختی و نشانگان صبر در قرآن. *روان‌شناسی و دین*، سال ۱ (۴)، ۱۶۸-۱۴۳.
- یوسفی آملی، حسین، و اکبری، زهرا. (۱۳۹۱). مفهوم شناسی واژه صبر با تأکید بر شبکه معنایی این واژه در قرآن. *فصلنامه علمی پژوهشی کتاب‌تیم*، ۲ (۶)، ۷۴-۵۱.
- Alexander, E. S., & Onwuegbuzie, J. A. (2007). Academic procrastination and the role of hope as a coping strategy. *Personality and individual differences*, 42(7), 1301- 1310.
- Boldridge, E. A. (2002). *The role of hope in the academic and sport achievements of division I college football players*; University of Kansas.
- Byrne, B. M. (2001). *Structural Equation Modeling With AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Cambridge University Press.
- Ciarrochi, J., Heaven, P., & Davies, F. (2007). The impact of hope, self-esteem, and attributional style on adolescents' school grades and emotional well-being: A longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 41, 1161- 1178.
- Cooper, H., Lindsay, J. J., Nye, B., & Great house, S. (1999). Relationship among attitudes about homework, amount of homework assigned and completed and student achievement, *Journal of Educational Psychology*, 90 (1), 70- 83.
- Feldman, D. B., & Snyder, C. R. (2005). Hope and meaningful life: theoretical and empirical associations between goal-directed thinking and life meaning. *Journal of social and clinical psychology*, 24(3), 401-421.
- Golightly, T. R. (2007). *Defining the components of academic self-efficacy in Navajo American Indian high school students*. A Ph.D dissertation submitted to the faculty of Brigham Young University.
- Grewal, P. K., & Porter, J. (2007). Hope theory: a framework for understanding Death studies. *Washington*, 31(2), 131- 154.
- Hamama, R. Y., & Solomon, Z. (2006). Psychological adjustment of melanoma survivors: the contribution of hardiness, attachment and cognitive appraisal. *Journal of Individual Difference*, 27(3), 172- 182.
- Kobasa, S. C. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1- 11.
- Kobasa, S. C. (1988). *Hardiness*, In H. Lindzey, M. Thapson and A. Spring (Eds.) *Psychology* (3rd ed). New York: Worth Publishers.
- Komarraju, M. & Karau, S. J. (2005). The relationship between the big five personality traits and academic motivation. *Personality and Individual Difference*, 39, 557- 567.
- Maddi, S. R. (2006). Hardiness: The courage to grow from stresses. *Journal of Positive Psychology*, 1, 160- 168.
- Maddi, S.R. (1994). *The personality construct of hardiness*. unpublished manuscript, university of California, Irvine.
- Maddi, S.R. (2002). The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research and practice. *Consulting Psychology Journal*, 54, 173- 185.
- Rand, K.L. (2009). Hope and optimism: latent structures and influences on grade expectancy and academic performance. *Journal of Pers*, 77(1), 231- 260.
- Sheard, M., & Golby, J. (2007). Hardiness and undergraduate academic study: The moderating role of commitment. *Journal of Personality and Individual Differences*, 35: 579- 588.
- Shorey, H.S. (2003). *Theories of intelligence, academic, hope, and effort exerted after a failure experience*. Unpublished master thesis. University of Kansas, Lawrence.
- Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling and Development*, 73, 335- 360.
- Snyder, C. R. (2000). *Handbook of Hope: theory, measures, and applications*. San Diego, CA; Academic Press.
- Snyder, C.R., & Lopez, S.L. (2007). *Positive psychology: The scientific and practical explorations of human strengths*. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Snyder, C.R., Shorey, H.S., Cheavens, J., Pulvers, K.M., Adams, V.H., & Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*. 94(4), 820 - 826.
- Trautwein, U., Koller, O., Schmitz, B., Baumert, J. (2002). Do homework assignments enhance achievement? A multilevel analysis in 7 grade mathematics. *Contemporary Educational Psychology*, 27, 26- 50.
- Vance, D.E., Struzick, T.C. Mastan, I. (2008). Hardiness, successful aging and HIV: implications for social work. *J. Gerontol. Soc. Work*, 51, 3-4, 260- 83.
- Wagerman, S. A., & Funder, D. C. (2007). Acquaintance reports of personality and academic achievement: A case of conscientiousness. *Journal of Research in Personality*. 41: 221- 229.
- Wong, S. & Lim, T. (2009). Hope versus optimism in Singaporean adolescent: Contribution to depression and life satisfaction. *Psychological Studies Academic Group, National Institute of Education, Nanyang Technological University*, 1 Nan Yang Walk, Singapore 637616, Republic of Singapore.